

Marek Ciara
(Warszawa)

**MATERIAŁY CZESŁAWA WITOSZYŃSKIEGO
(1875-1948)
(III-41)**

Czesław Witoszyński urodził się 24 lutego 1875 r. w Horoszkach koło Janowa Podlaskiego. Był synem Adama Piecewicza-Witoszyńskiego, sekretarza gminy, następnie burmistrza i sędziego w Krzopicach koło Częstochowy i Honoraty z Szumerów. W 1893 r. ukończył gimnazjum w Częstochowie. Studiował fizykę i matematykę w uniwersytecie w Petersburgu (1893-1897) oraz mechanikę w politechnice w Liege (1897-1899). Po ukończeniu studiów pracował jako konstruktor w fabryce maszyn i konstrukcji stalowych „Borman i Szwede” w Warszawie (1899-1907). W 1907 r. razem z Wacławem Brandlem założył firmę „Towarzystwo Komandytowe Zakładów Mechanicznych Brandel, Witoszyński i spółka” w Warszawie przy ul. Aleksandrowskiej 4 (obecnie Al. Solidarności), która zajmowała się konstruowaniem i produkcją pomp. Późniejsze nazwy tej firmy to Warszawska Fabryka Pomp i od 1994 r. Warszawska Fabryka Pomp i Armatury „WAFAPOMP”. W 1915 r. spółka zaprzestała działalności z powodu braku zamówień.

W latach 1907-1915 był wykładowcą konstrukcji maszyn i statyki wykreślnej. w Szkole Mechaniczno-Technicznej im. H. Wawelberga i S. Rotwanda. W latach 1915-1939 był wykładowcą na Politechnice Warszawskiej, profesorem nadzwyczajnym (1915-1919), profesorem zwyczajnym (1919-1939), kierownikiem Katedry Maszyn Wodnych (1916-1924), kierownikiem Katedry Hydrauliki i Aerodynamiki (1924-1939), dziekanem Wydziału Budowy Maszyn i Elektrotechniki, (1916-1920), dyrektorem Instytutu Aerodynamicznego (1927-1939). Dzięki pracom w Instytucie Aerodynamicznym opracowano najkorzystniejsze parametry dla polskich samolotów z serii RWD i PZL (m. in. PZL.37 „Łoś”).

W 1924 r. był współzałożycielem Podlaskiej Wytwórni Samolotów w Białej Podlaskiej, gdzie uruchomiono z jego inspiracji tunel aerodynamiczny.

W okresie okupacji mieszkał na terenie zajętego przez Niemców Instytutu Aerodynamicznego i był jednym z administratorów jego budynku. Prowadził zajęcia w ramach tajnego nauczania. Mimo to był posądzony o kolaborację przez władze Polski Podziemnej. Od niesłusznych zarzutów został uwolniony przez komisję powołaną w 1946 r. przez Uniwersytet Łódzki i Politechnikę Łódzką.

Po powstaniu warszawskim przebywał w obozie w Pruszkowie, następnie mieszkał we Włochach pod Warszawą, a od 1945 r. w Pabianicach. Po zakończeniu wojny pracował w Politechnice Łódzkiej, gdzie był kierownikiem Katedry Aerodynamiki i kierownikiem Studium Lotniczego (1946-1948).

Czesław Witoszyński zajmował się teorią przepływów, dynamiką gazów, teorią lotu i budową turbin. Opublikował 20 prac naukowych.

Był jednym z założycieli (1920) i w latach 1923-1928 sekretarzem generalnym Akademii Nauk Technicznych, członkiem rzeczywistym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1930), członkiem korespondentem PAU (1937).

Czesław Witoszyński zawarł związek małżeński z Wiktorią Marczak. Zmarł 13 września 1948 r. w Łodzi.

Materiały Czesława Witoszyńskiego wpłynęły do PAN Archiwum w Warszawie w dwóch transzach. Były to darowizny: Jerzego Bukowskiego w 1956 r. (księga nabytków 98) i Adama Troskolańskiego w 1975 r. (księga nabytków 1295). Materiały spuścizny zostały wstępnie uporządkowane i wpisane do systemu IZA.

W 2020 r. inwentarz uzupełnił o wstęp Marek Ciara. Objętość zespołu to 0,10 m. b. Materiały spuścizny uporządkowano zgodnie z *Wytężnymi opracowania spuścizn archiwalnych po uczonych*. Nadano im układ chronologiczno-rzeczowy. Spuścizna zawiera materiały z lat 1909-1956.

Jednostki od 1 do 8 zawierają maszynopisy artykułów Czesława Witoszyńskiego z zakresu hydrodynamiki. W jednostce 9 znajdują się materiały działalności komisji powołanej do wydania prac twórcy spuścizny. Efektem jej prac była publikacja: Czesław Witoszyński, *Prace wybrane*, [przygotowane do druku przez komisję w składzie: Jerzy Bukowski et al.], Warszawa 1957. W jednostce 10 znajduje się nadbitka artykułu wspomnieniowego Jerzego Bukowskiego, *Czesław Witoszyński. Studium biograficzne* z 1956 r.

W PAN Archiwum w Warszawie spuściznie nadano sygnaturę III-41. W wyszukiwarce szukajwarchiwach.pl zespół ma numer 302/673/0. Inwentarz liczy 10 jednostek.

Źródła i bibliografia

1. *Materiały Czesława Witoszyńskiego*, Polska Akademia Nauk Archiwum w Warszawie, sygnatura III-41
2. Śródka A., *Witoszyński Czesław Maciej*, [w:] *Uczni polscy XIX i XX stulecia*, Warszawa 1998, tom IV, s. 500-502
3. Glass A., *Witoszyński Czesław Maciej*, [w:] *Polski wkład w przyrodoznawstwo i technikę. Słownik polskich i związanych z Polską odkrywców oraz pionierów nauk matematyczno-przyrodniczych i techniki*, red. B. Orłowski, Warszawa 2015, tom IV, s. 401-404
4. *Witoszyński Czesław Maciej*, [w:] *Nowa encyklopedia powszechna PWN*, Warszawa 1997, tom 6, s. 812

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

I. Materiały twórczości naukowej	1-8
II. Materiały o twórcy spuścizny	9-10

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

1. *O podnoszeniu wody powietrzem sprężonym*
Artykuł
1909, masz., l., k. 11
Druk: *O podnoszeniu wody powietrzem ścięśnionym*, „Przegląd Techniczny”, 1909
2. *Postawy dynamiki cieczy doskonałej we współrzędnych walcowych*
Artykuł stanowi przeróbkę artykułu *Podstawy teorii hydrodynamicznej turbin, wentylatorów i pomp odśrodkowych*,
1916, masz., l., k. 112
Druk: „Przegląd Techniczny”, 1916
3. *Podstawy teorii hydrodynamicznej turbin wodnych, pomp odśrodkowych i wentylatorów*
Artykuł stanowi przeróbkę artykułu *Podstawy teorii hydrodynamicznej turbin, wentylatorów i pomp odśrodkowych*
1916, masz., l., k. 115
Druk: „Przegląd Techniczny”, 1916
4. *Ruch cieczy okresowo symetryczny względem osi*
Artykuł
1921, masz., l., k. 90

5. *Spiralny kanał zbiorczy w pompach odśrodkowych*
Streszczenie artykułu *Kanał zbierający w pompach odśrodkowych i wentylatorach*
1928, rkp., masz., l., k. 8
Druk: „Przegląd Techniczny” 1928
6. *Profil o dwóch ostrzach*
Obliczenia, wykresy, notatka S. Kuczewskiego z 1948 r.
1948-1952, rkp., masz., l., k. 28
7. *Dyfuzor*
Artykuł
B. d., masz., l., k. 7
8. *Kanał zbierający w pompach odśrodkowych i wentylatorach*
Artykuł
B. d., masz., l., k. 27

II. MATERIAŁY O TWÓRCY SPUŚCIZNY

9. Komisja dla opracowania monografii i wydania prac prof. Czesława Witoszyńskiego
Protokoły posiedzeń, sprawozdanie, umowa o dzieło, oceny prac i artykułów C. W., korespondencja z wydawnictwem PWN,
1952-1955, masz., l., k. 79
10. Jerzy Bukowski, *Czesław Witoszyński. Studium biograficzne*
Artykuł wspomnieniowy, nadbitka
1956, druk, sz., s. 109-157
Druk: „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki”, nr 1/ 1956